

Arkeologisk utredning

Södermanland
Trosa-Vagnhärad socken
Risevid 1:3
Fänsåker 1:4

Rapport
1990

Uppsala universitet
Institutionen för arkeologi
Gustavianum
S-752 20 Uppsala
Tel. 018-18 20 92

Riksantikvarieämbetet
Byrån för Arkeologiska Undersökningar

1001

R A P P O R T

Arkeologisk utredning

SÖDERMANLAND, TROSA-VAGNHÄRAD SOCKEN, RISEVID 1:3 OCH FÄNSÅKER 1:4

INLEDNING

Riksantikvarieämbetet, byrån för arkeologiska undersökningar, UV-mitt, har under våren och hösten 1990 utfört en arkeologisk utredning inom rubricerade fastigheter. Utredningen omfattade fosfatkartering, kartstudier, specialinventering samt provundersökning.

Syftet med utredningen var att ta reda om det inom det aktuella området fanns några förhistoriska lämningar.

Utredningen föranleddes av planerad detaljplan för industribebyggelse i Vagnhärad. Uppdragsgivare var Nyköpings kommun.

Fastigheterna återfinns på ekonomiska kartans blad 9H7j Vagnhärad, med koordinaterna x 6538,20 och y 1596,50 (Risevid) samt x6538,50 och y 1596,75 (Fänsåker).

Undersökningsområdet är uppdelat på två fastigheter varav Risevid 1:3 är belägen runt gården Risevid och Fänsåker 1:4 ligger sydväst om Risevid, på båda sidor om Kalkbruksvägen.

Inom detaljplaneområdet finns inga fornlämningar registrerade. Ett lösfynd, en enkel skafthålsyxa, RAÄ 288, är påträffad norr om vägen inom fastigheten Fänsåker 1:4. Intill boningshuset samt norr därom är ett yngre järnåldersgravfält, RAÄ 101. Gården Risevid finns markerad på en karta ifrån 1679.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Fastigheterna är belägna nordöst om Vagnhärad samhälle. Landskapet utgörs av ett kuperat berg- och moränområde, delvis skogsklätt med både mindre och större dalgångar med sedimentavlagringar. Jordmånen består till största delen av lera och bergarten av kalksten.

Gården Risevid ligger på en moränhöjd som omges av åkrar. Intill och norr om gården på samma moränhöjd finns ett yngre järnåldersgravfält, RAÄ 101, med 120 registrerade gravar. En grustäkt finns i gravfältets sydvästra kant. Nivån inom det undersökta området ligger mellan 20 och 22 m ö h.

Det aktuella området inom Fänsåker utgörs av åkrar både norr och söder om Kalkbruksvägen.

Trakten är mycket rik på fornlämningar. Flertalet är belägna på höjdyrggarna och dess kanter samt på åkerimpediment. Fornlämningarna utgörs till största delen av gravfält, gravgrupper, ensamliggande gravar samt förhistoriska och medeltida boplatzlämningar. Förutom gravfält 101 har det funnits tre st runda stensättningar och en kvadratisk, RAÄ 267, som undersökts och borttagits öster om Risevid 1:3 vid vägavfarten från motorvägen. På en bergshöjd mellan de bägge fastigheterna finns en ensamliggande stensättning, RAÄ 206, samt västerut på samma ryggsträckning och norr om Fänsåker 1:4, RAÄ 205 och 122 bestående av tre stensättningar var. Bergryggen söder om Fänsåker 1:4 är närmast full med fornlämningar som främst utgörs av boplatser och gravar från bronsålder/äldre järnålder samt i den östra delen yngre järnåldersgravfält.

KARTSTUDIER

Kartmaterialet över Risevid utgörs av en geografisk ägomätning ifrån 1679 två ägomätningar ifrån 1701 respektive 1830 (Akt 16,51). Den äldre kartan anger endast gårdsläget. Risevid skrivs då Risswy. Kartan ifrån 1701 anger två gårdar, A och B. Den yngsta anger endast en gård.

Idag utgörs gården av ett boningshus beläget i den norra delen av tomten samt i den södra delen en lada och två mindre hus.

På ett impediment söder om gården finns rester efter en husgrund samt en mindre väg på ena sidan kantad av en stenmur.

FOSFATKARTERING

En fosfatkartering utfördes i båda områdena under våren 1990. Den visade att på Risevid 1:3 fanns mycket förhöjda fosfatvärden över hela undersökningsområdet, varav de allra högsta registrerades öster och väster om gården. Fastigheten Fänsåker 1:4 hade generellt lägre värden, men vissa förhöjda värden fanns spridda över området.

SPECIALINVENTERING

Efter fosfatkarteringen utfördes under våren 1990 en specialinventering. Inom Risevid kunde därvid inga förhistoriska lämningar eller fynd konstateras, endast recent material påträffades. På Fänsåker framkom inom en yta norr om vägen skärvig sten, kolstänk samt eventuellt ett fragment av ett stenredskap. Söder om vägen påträffades två fragment av flinta.

PROVUNDERSÖKNINGEN

Med utgångspunkt från fosfatvärdena och specialinventeringen drogs schakt med maskin på bägge fastigheterna för att finna eventuella boplatzlämningar.

Totalt upptogs 1637 m².

Inom Risevid 1:3 drogs 19 schakt, totalt 299 löpmeter och 3 m breda.

Inom Fänsåker 1:4 drogs 64 schakt, totalt 370 löpmeter och 2 m

RESULTAT OCH FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER

Inom fastigheten Risevid 1:3 framkom väster om gården i schakt 1 och 6 ett 0,4-0,8 m tj omrört lager (A). De fynd som framkom utgjordes av förhistorisk keramik, obrända ben och järnfragment. Även öster om gården framkom ett liknande lager (B). Här påträffades dock endast recenta fynd. Lagret utgörs av utrasade/plöjda massor från Risevids gårdstomt, men kan eventuellt på den västra sidan utgöras av nedrasade gravar från den intilliggande grustäckten.

Inom fastigheten Fänsåker 1:4 framkom norr om vägen mellan skogskanten och åkerimpedimentet en mindre yta med skärvig sten, kolkoncentrationer samt förhistorisk keramik (C).

Övriga schakt inom Fänsåker innehöll lera utan inslag av lättare jordarter. Indikationer på förhistorisk aktivitet kunde ej heller observeras i anslutning till fyndplatsen för flintfragmentet söder om vägen.

Vid en eventuell exploatering bör en förundersökning utföras inom utredningsområdets bägge fastigheter.

Inom fastigheten Risevid omfattar det kulturlagret som framkom i schakt 1 och 2, på den västra sidan om gården (A).

Inom fastigheten Fänsåker omfattar det ytan med skärvig sten norr om vägen (C).

Syftet med förundersökningen bör vara att avgränsa lagrens utbredning, fastställa dess tjocklek och fyndtäthet och om möjligt datera dem.

Stockholm i januari 1991

Britt-Marie Franzén

Britt-Marie Franzén

TEKNISKA UPPGIFTER

Länsstyrelsens tillstånd: 1989-04-20

Länsstyrelsens dnr: 220-2548/89

Raä dnr 1769/89

Lägesangivelser:

Ekonomiskt kartblad: 9h7j Vagnhärad

Koordinaterna: x 6538,20 y 1596,20 (Risevid)

x 6538,50 y 1596,75 (Fänsåker)

Höjdsystem: Rikets

Grävningstid: 1990 maj, september

För undersökningen utnyttjades 11 1/2 arkeologdagar och 40 maskintimmar.

Ansvarig för rapporten: Britt-Marie Franzén, Lillemor Schützler

Övrig arkeologisk personal: Ann Luthander, Stefan Bergh, Britta Kihlstedt, Katarina Hellberg, Kjell Johansson.

Arkiv: Fornlämningsregistret

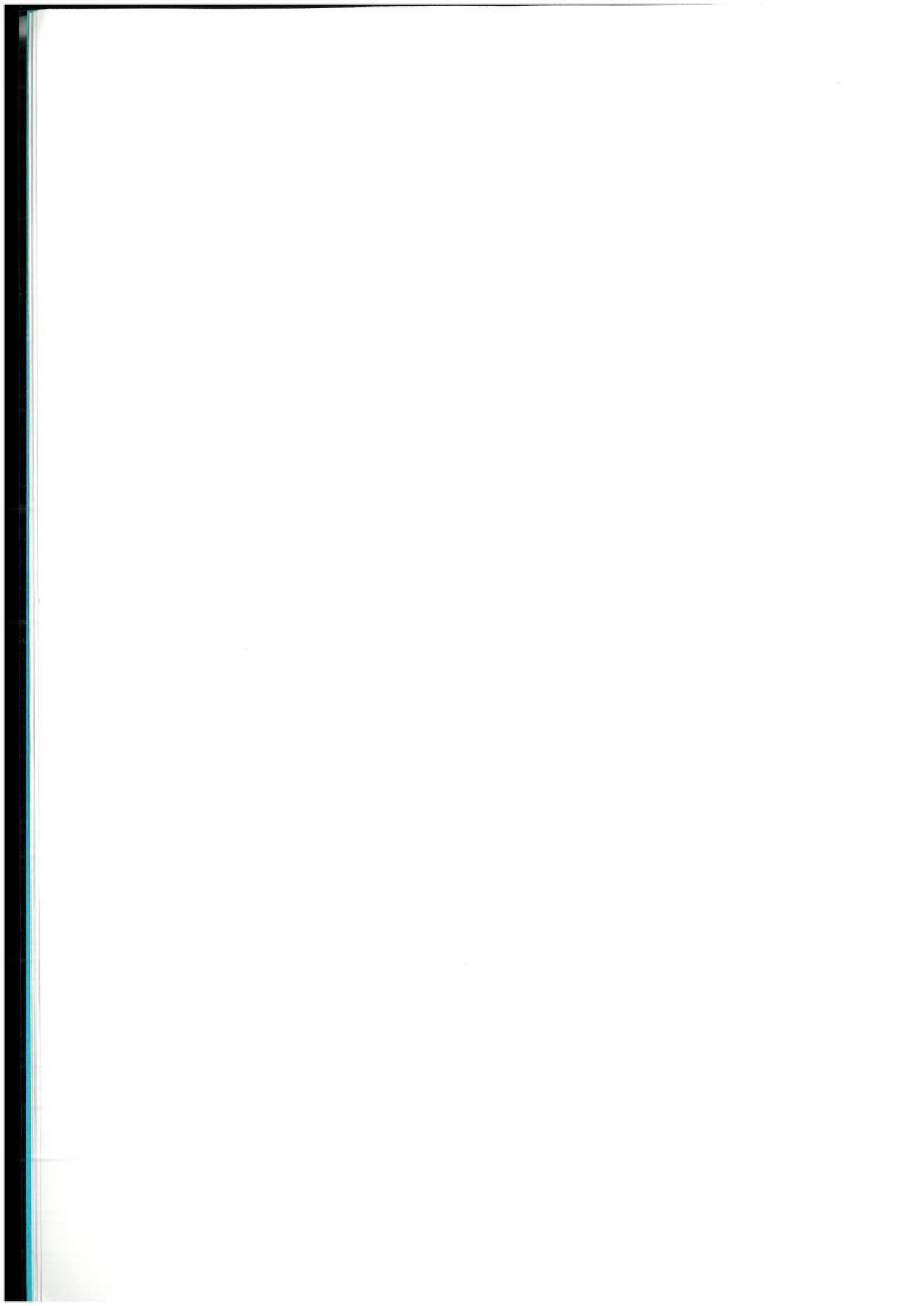
Länsstyrelsen i Södermanland

Arkivhandlingar, schaktplaner, schakttabeller och fyndlistor förvaras i ATA, Riksantikvarieämbetet.

SCHAKTTABELL Risevid 1:3

Schaktnr	Läge	Schakt-längd	Schaktdjup	Plogdjup	Fyllning, ploggång	Fyllning, övrig	Bottenmaterial	Fynd, omrört lager	Övrigt
1	NÖ-SV	19 m	0,30-0,80 m	0,20-0,30 m	myllig mo, 0,05-0,40 m st stenar	0,50 m myllbl mo	mo	järn, obr ben, br lera (magr)	5 st 0,5 m st stenar i rad. Keramik i schaktkanten (ytan)
2	SÖ-NV	23 m	0,35 m	0,15-0,25 m	lerbl mylla, småsten		lera, ngt sandig	tegeflis	stensaml i NV delen, 0,3-0,6 m st
3	N-S	32 m	0,32 m	0,15-0,25 m	sandbl mylla, småsten samt 0,40-1,0 m st stenar		lera	br lera, rödgods	flera mörkf framkom, men avskrevs
4	NNV-SSÖ	8 m	0,35-0,60 m (dj i N)	0,45-0,50 m	lera		lera ngt sandig	tegel, kolstänk	
5	SSÖ-NNV	23 m	0,30 m	0,25 m	sandbl mylla enst. stenar		fin sand, enst 0,4 m st stenar		dike i schaktets mitt
6	SV-NÖ	19 m	0,30-0,80 m (dj i NÖ)	omrört 0,20-0,75 m (dj i NÖ)	NÖ delen sand, mot SV sand/ lera, sten	mörk sand + lera		keramik, br lera, tegel, obr ben, järnfrag	2 provrutor 1) kolfr, skärvig sten 2) keramik, br lera, skärvt, kolfr, tegel, järnfr
7	SO-NV	17 m	0,30 m	0,20 m	sandbl mylla			tegel	0,3-1,0 m st block i NV
8	SV-NO	9 m	0,25 m	0,20 m	morän/mylla 0,3-0,8 m st stenar		sand, mylla	tegel, järnfrag	dike
9	NO-SV	11 m	0,35-0,40 m	0,25 m	myllbl lera småsten		lera, 0,1-0,2 m st stenar	tegel	höga fosfatvärden

Schaktnr	Läge	Schakt-längd	Schaktdjup	Plogdjup	Fyllning, ploggång	Fyllning, övrig	Bottenmaterial	Fynd, omrört lager	Övrigt
10	N-S	10 m	0,35-0,45 m	0,25-0,35 m	moig lera, enst 0,1 m st stenar		moig lera, flammig	tegel	
11	Ö-V	18,5 m	0,45-0,75 m	0,20-0,25 m	kompakt sandbl lera	mörkf lera m kolbitar	lera/mjåla		0,30-0,40 m tj omrört lager, några 0,15 m st stenar
12	Ö-V	16 m	0,40-0,70 m	0,20-0,25 m	kompakt sandbl lera	mörk lera m kolstänk	sandbl mjåla		omrört lager 0,20-0,50 m tj
13	Ö-V	15,5 m	0,30-0,70 m	0,20-0,40 m	sand, mjåla, lera	mörk lera	sand, mjåla, lera		0,20-0,40 m tj omrört lager
14	Ö-V	14 m	0,50-0,70 m	0,25-0,35 m	kompakt sandbl lera	mörkf lera	sand, mjåla, lera		0,15 m tj omrört lager
15	Ö-V	14 m	0,30-0,60 m	0,25 m	kompakt sandbl lera		lera		
16	OSO-VSV	17,5 m	0,30-0,60 m	0,20-0,25 m	kompakt sandbl lera	mörk sandbl lera	lera		0,30-0,50 m tj omrört lager
17	ONO-VSV	14,5 m	0,25-0,35 m	0,25-0,35 m	kompakt sandbl lera	mörk sandbl lera	sand, grus, lera		0,10-0,15 m tj omrört lager
18	ONO-VSV	13 m	0,40-0,60 m	0,20-0,25 m	sandbl lera		sand, mjåla	kritpipa, tegel	
19	ONO-VSV	10 m	0,30	0,20 m	lera	lera	lera		

Stora Buren

Lilla Buren

KARTA 1

UTDRAG UR EKONOMISKA
KARTANS BLAD 9H7J

nberget

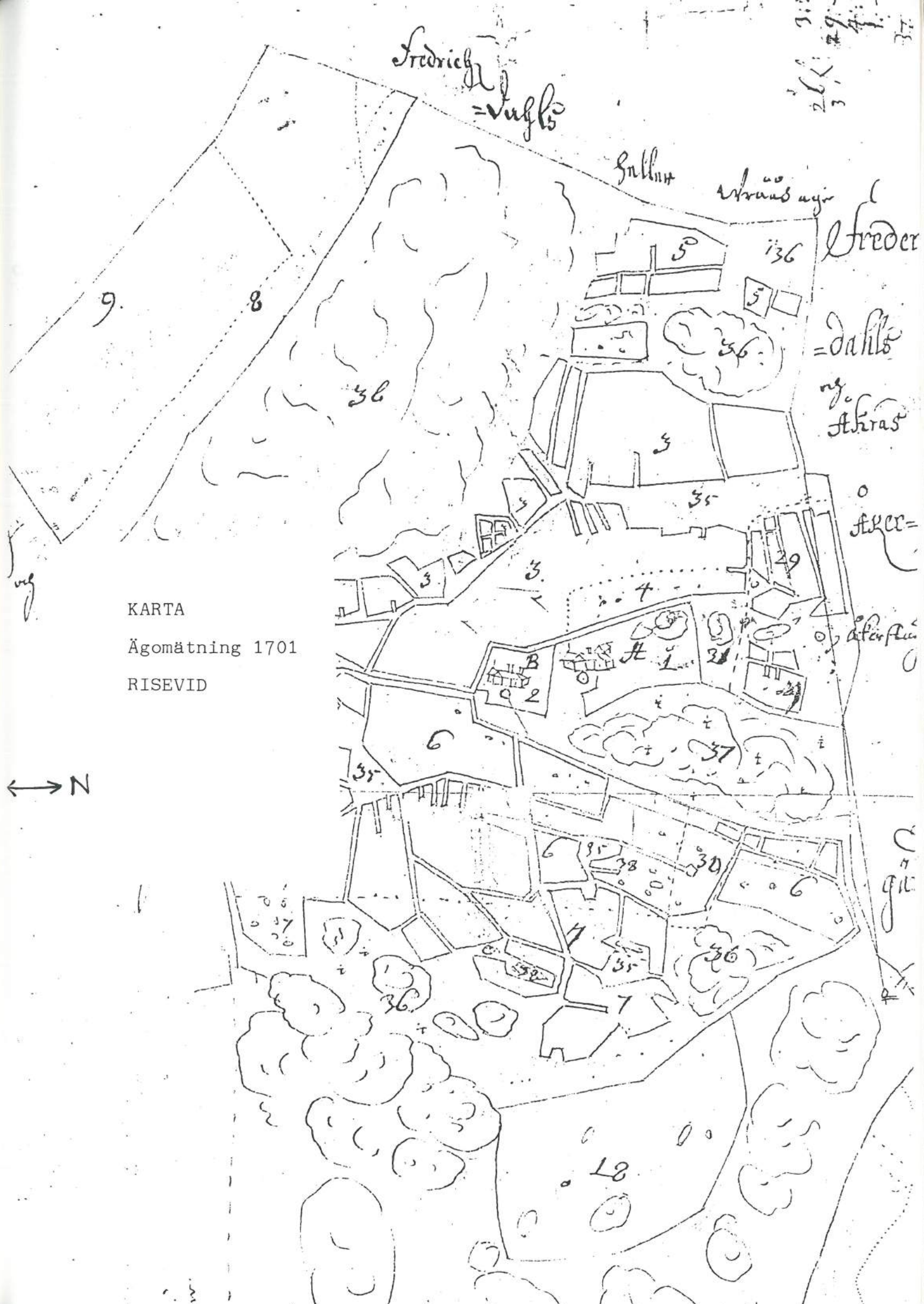
Nygårdsplatån

bylund

Blommenh

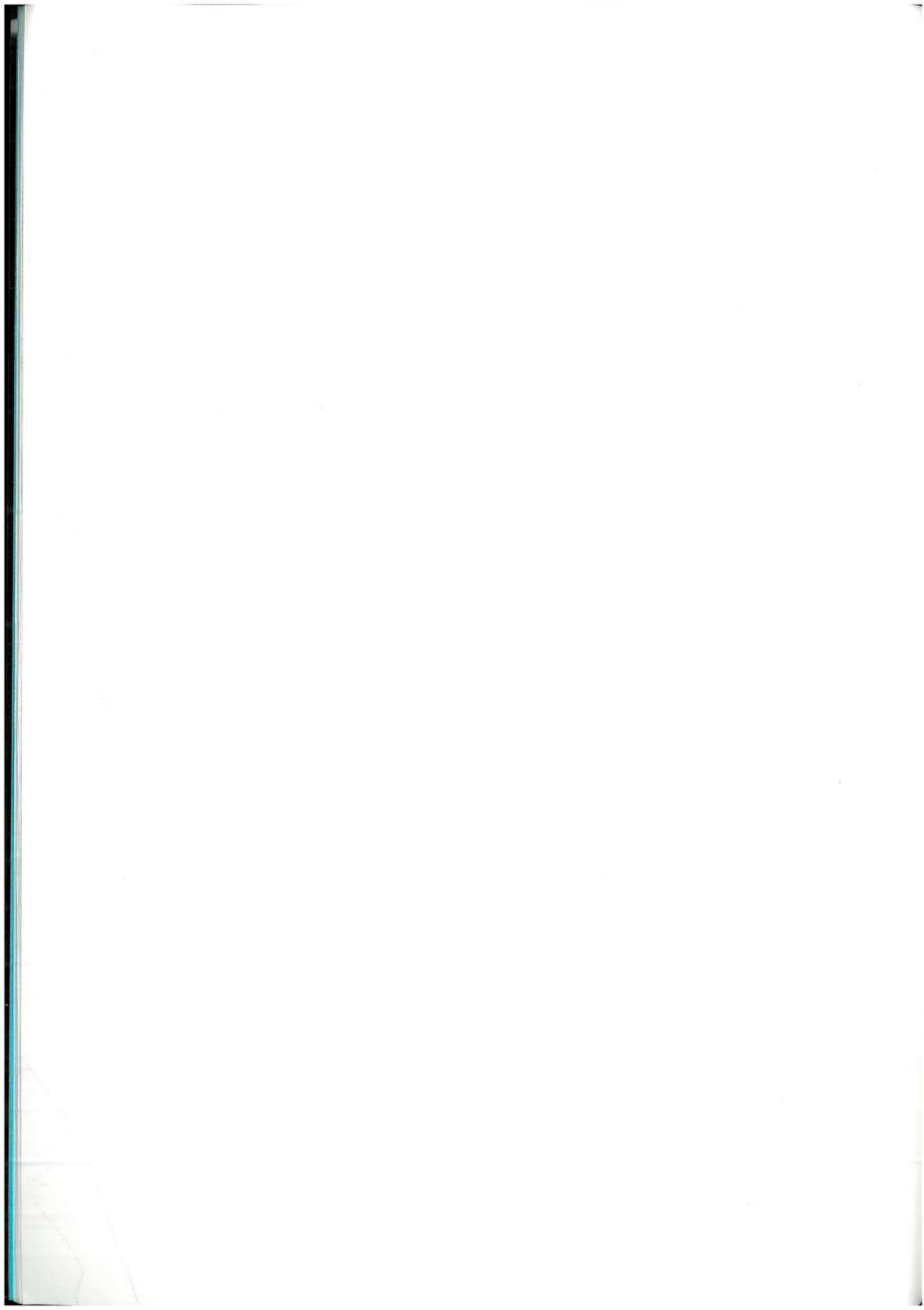

KARTA
 Ägomätning 1701
 RISEVID

SCHAKT 1 - 10 = 166 m

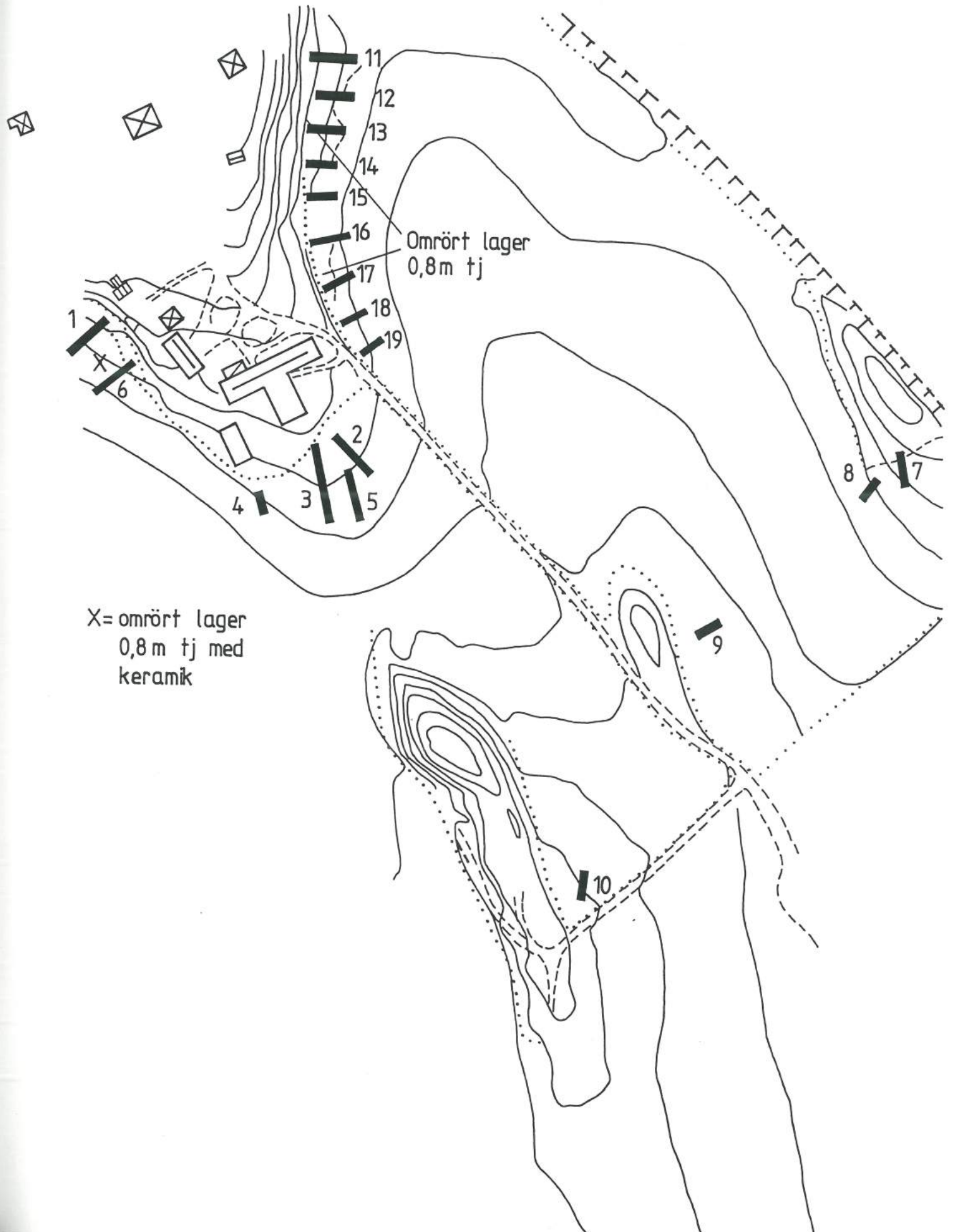
SCHAKT 11 - 19 = 133 m

SCHAKTPLAN

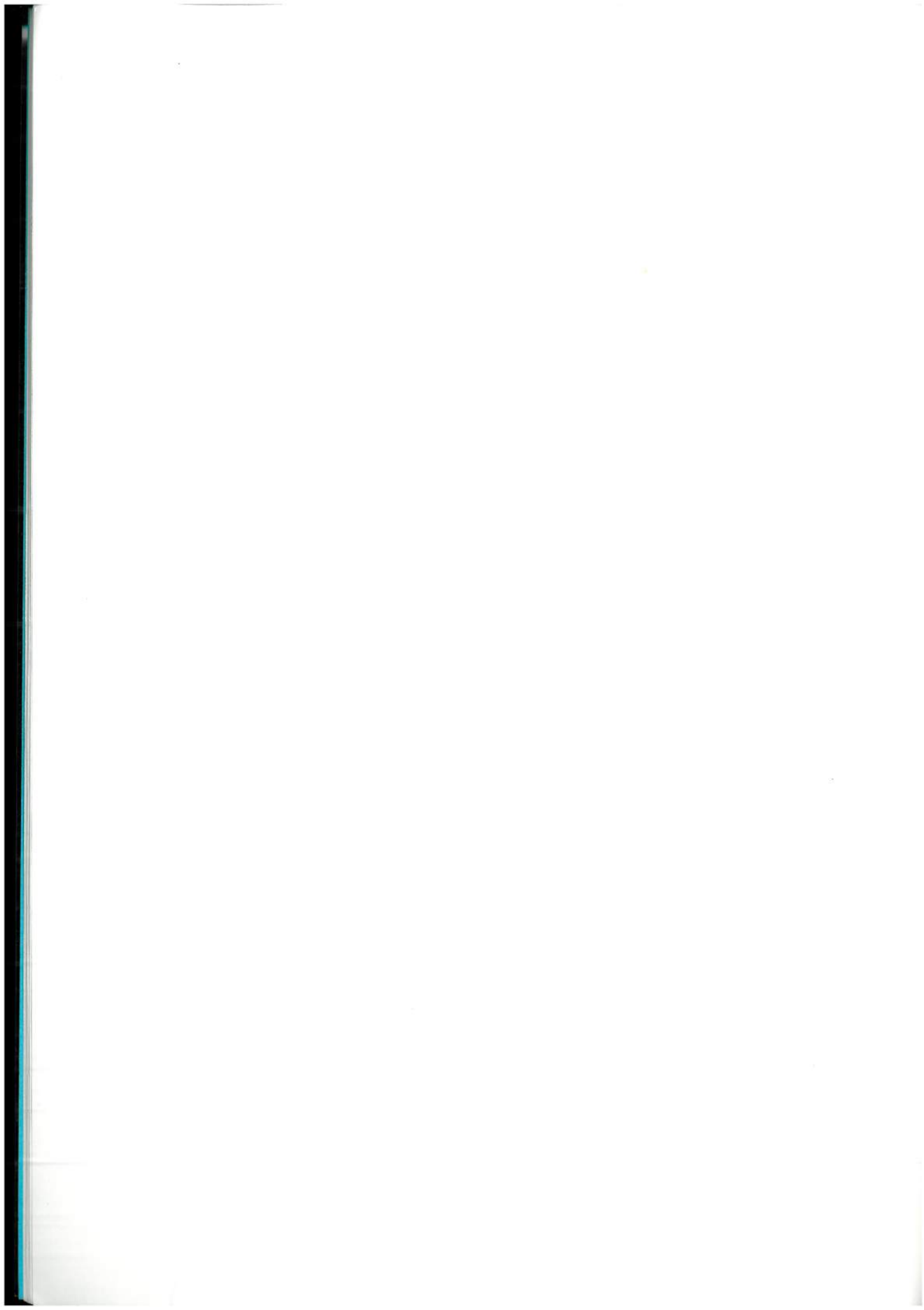
SÖ, TROSA-VAGNHÄRAD SN

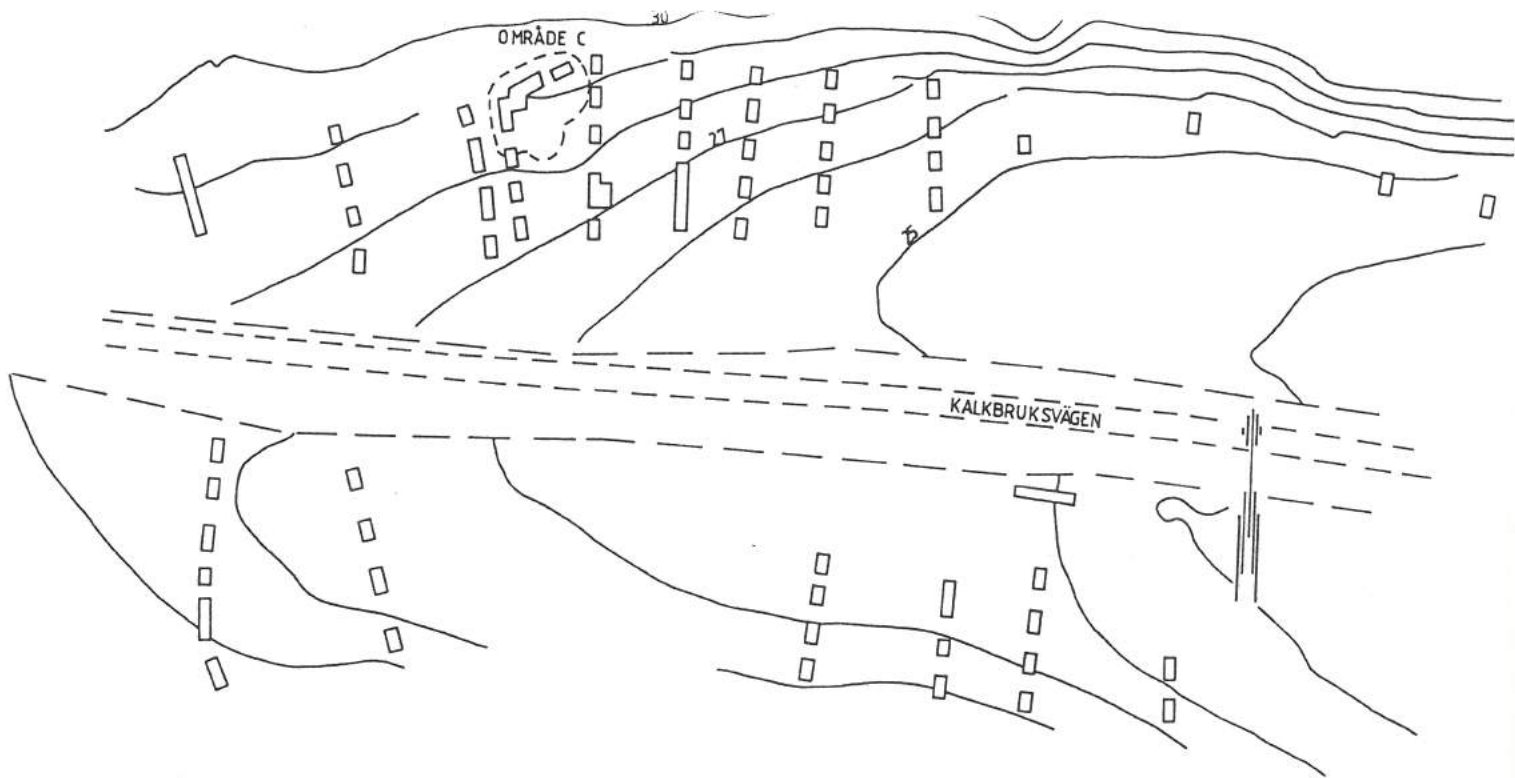
RISEVID

SKALA 1 : 2000

X= omrört lager
0,8m tj med
keramik

 RIKSANTIKVARIÉAMBETET UNDERSÖKNINGSVERKSAMHETEN BOX 9405 • 114 94 STOCKHOLM TEL 08-780 90 00	PROVSCHAKT	
	FÖRNL NR	
KOORDINATSYSTEM RIKETS	FASTIGHETSÄGA FÄNSÅKER 1:4	LANDSKAP SÖDERMANLAND
HÖJDSYSTEM RH 00	ORT, SOCKEN TROSA - VAGNHÄRAD	RITH NR
RENSITAD AV Y SALENSTAM	SKALA 1: 2 000	DIARIÉ NR UPPRÄTTAD ÅR 1990 AV SB